

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Digitální učební materiál

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0802
Název projektu	Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo a název šablony klíčové aktivity	III/2 – Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Příjemce podpory	Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452

Název DUMu	Balada v české literatuře 19. století I
Název dokumentu	VY_32_INOVACE_02_13
Pořadí DUMu v sadě	13
Vedoucí skupiny/sady	Mgr. Lucie Škvařilová
Datum vytvoření	8. 2. 2013
Jméno autora	Mgr. Jaromír Baranok
e-mailový kontakt na autora	baranok@gymjev.cz
Ročník studia	2. ročník
Předmět nebo tematická oblast	český jazyk a literatura
Výstižný popis způsobu využití materiálu ve výuce	Pracovní list s úryvky balad F. L. Čelakovského, J. Nerudy a K. J. Erbena a úkoly k těmto textům. Inovace: mezipředmětové vztahy (výtvarná výchova), využití ICT, mediální technika.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1.

- Určete název balady a jejího autora. Do které sbírky byla zařazena? V kterém roce sbírka vyšla?
- Jaká je její kompozice?
- Jaké dva světy se tu setkávají?
- Co je příčinou trestu? Co dívku zachrání?
- Jakých figur, tropů či dalších jazykových prostředků autor užil v označených částech textu?
- Určete druh rýmu a rýmové schéma.
- Najděte v úvodních částech pasáž, ze které plyne, že milý je neživý.
- Uplatňuje se v textu číselná symbolika? Kde?

Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila,
a lampa ještě hořela,
co nad klekadlem visela.

...

A před tou mocnou světicí
viděti pannu klečící:
klečela, líce skloněné,
ruce na prsa složené;
slzy jí z očí padaly,
čelem se nádra zdvihaly.
A když slzička upadla,
v ty bílé nádra zapadla.

„Žel bohu, kde můj tatíček?
Již na něm roste trávníček!
Žel bohu, kde má matička?
Tam leží — podle tatíčka!
Sestra do roka nežila,
bratra mi koule zabila.

Měla jsem, smutná, milého,
život bych dala pro něho!
Do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.
Do ciziny se ubíral,
těšil mě, slzy utíral:
„Zasej, má milá, zasej len,
vzpomínej na mne každý den,
první rok přádlu hledívej,
druhý rok plátno polívej,
třetí košile vyšívej:
až ty košile ušíješ,
věneček z routy povíješ.“

Již jsem košile ušila,

již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě,
a milý ještě ve světě,
ve světě šírém, širokém,
co kámen v moři hlubokém.
Tři léta o něm ani sluch
živ-li a zdrav — zná milý bůh!

Maria, panno přemocná,
ach budiž ty mi pomocna:
vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať —
aneb život můj náhle zkrat: —
u něho život jarý květ —
bez něho však mě mrzí svět.

Maria, matko milosti,
buď pomocnicí v žalosti!“

...

A slyš, na zaspí kroků zvuk
a na okénko: ťuk, ťuk, ťuk!
„Spíš, má panenke, nebo bdíš?
Hoj, má panenke, tu jsem již!
Hoj, má panenke, co děláš?
A zdalipak mě ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?“

„Ach můj milý, ach pro nebe,
tu dobu myslím na tebe;
na tě jsem vždycky myslila,
za tě se právě modlila!“

...

„Ho, den je noc, a noc je den —
ve dne mé oči tlačí sen!
Dřív než se vzbudí kohouti,
musím tě za svou pojmuti.

Jen neprodlévej, skoč a pojď,
dnes ještě budeš moje choť!“

...

A on tu napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.
Psi houfem ve vsi zavylí,
když ty pocestné zvětřili;
a vyli, vyli divnou věc:
žetě nablízku umrlec!

...

„Pěkná noc, jasná — v tu dobu
spěchají živí ke hrobu;
a nežli zvíš, jsi hrobu blíž —
má milá, nic se nebojíš?“

„Ach nebojím, vždyť tys se mnou,
a vůle Páně nade mnou!
Jen ustaň málo v pospěchu,
jen popřej málo oddechu.
Duch slábne, nohy klesají,
a k srdci nože bodají!“

„Jen pojď a pospěš, děvče mé,
však brzo již tam budeme.
Hosté čekají, čeká kvas,
a jako střela letí čas. —
Co to máš na té tkaničce
na krku na té tkaničce?“

„To křížek po mé matičce.“

„Hoho, to zlato proklaté
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě — a mě nejinak,
zahod' to, budeš jako pták!

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Křížek utrhl a zahodil,
a byli skokem třicet mil. —

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou,
a věž se zvonkem nad střechou.

„Hoj, má panenka, tu jsme již!
Nic, má panenko, nevidíš?“

„Ach proboha, ten kostel snad?“

„To není kostel, to můj hrad!“

„Ten hřbitov — a těch křížů řad?“

„To nejsou kříže, to můj sad!
Hoj, má panenka, na mě hled
a skoč vesele přes tu zeď!“

„Ó nech mne již, ó nech mne tak!
Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a **tvoje srdce tvrdý led!**“

„Nic se, má milá, nic neboj!
Veselo u mne, všeho hoj:
masa dost — ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! —
Co máš v uzlíku, má milá?“

"Košile, co jsem ušila."

„Netřeba jich víc nežli dvě:
ta jedna tobě, druhá mně.“

Uzlík jí vzal a s chechtotem
přehodil na hrob za plotem.
„Nic ty se neboj, na mě hled
a skoč za uzlem přes tu zeď.“

„Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou;
však jsi byl napřed po ten čas:
skoč a ukaž mi cestu zas!“

Skokem přeskočil ohradu,
nic nepomyslíl na zradu;
skočil do výše sáhů pět —
jí však již venku nevidět:
jenom po bílém obleku

zablesklo se jest v útěku,
a **schrána její blízko dost** —
nenadál se zlý její host!

Stojít tu, stojí komora:
nizoučké dvěře — závora;
zavrzly dvěře za pannou
a závora jí ochranou. v
Stavení skrovné, bez oken,
měsíc lištami šeril jen;
stavení pevné jako klec,
a v něm na prkně — umrlec.

Hoj, jak se venku vzmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk;
šumí a kolem klapají
a takto píseň skuhrají:

„Tělu do hrobu přísluší,
běda, kdos nedbal o duši!“
A tu na dvěře: buch, buch, buch!
burácí zvenčí její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
odstrč mi tam tu závora!“

**A mrtvý oči otvírá,
a mrtvý oči protírá,**
sbírá se, hlavu pozvedá
a půlkolem se ohlédá.

„Bože svatý, rač pomoci,
nedej mne ďáblu do moci! —
Ty mrtvý, lež a nevstávej,
pánbůh ti pokoj věčný dej!“

A mrtvý hlavu položiv,
zamhouřil oči jako dřív. —

A tu poznovu — buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
otevři mi svou komoru!“

A na ten hřmot a na ten hlas
mrtvý se zdvihá z prkna zas
a rámě ztuhlé naměří
tam, kde závora u dveří.

„Spas duši, Kriste Ježíši,
smiluj se v bídě nejvyšší! —
Ty mrtvý, nevstávej a lež;
pánbůh tě potěš — a mne těž!“

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. —

A znova venku: buch, buch, buch!
a panně mizí zrak i sluch!
Vstávej, umrlče, hola hou,
a podej mi sem tu živou!

Ach běda, běda děvčeti!
Umrlý vstává potřetí
a velké, kalné své oči
na poloumrtvou otočí.
„**Maria Panno**, při mně stůj,
u syna svého oroduj!
Nehodně jsem tě prosila:
ach odpusť, co jsem zhřešila!
Maria, matko milosti,
z té moci zlé mě vyprosti.“

A slyš, tu právě nablízce
kokrhá kohout ve víscé;
a za ním, co ta dědina,
všecka kohoutí družina.

Tu mrtvý, jak se postavil,
pádem se na zem povalil,
a venku ticho — ani ruch:
zmizel dav, i zlý její druh. —

Ráno když lidé na mši jdou,
v úžasu státi zůstanou:
hrob jeden dutý nahoře,
panna v umrlčí komoře,
a na každíčké mohyle
útržek z nové košile. —

Dobře ses, panno, radila,
na boha že jsi myslila
a druha zlého odbyla!
Bys byla jinak jednala,
zle bysi byla skonala:
tvé tělo bílé, spanilé,
bylo by co ty košile!¹

¹ ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice: Pověsti národní*. 1. v Československém spisovateli. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 43-60. Slunovrat: Ilustrovaná řada.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2.

- Určete názvy balad a jejich autora. Do které sbírky byly zařazeny? V kterém roce sbírka vyšla?
- O jaký typ balady se jedná? Doložte na ukázkách?
- Čím se liší tento typ balady od balad v úkolech 1 a 2?

a)

Nech, hochu, nech — zde lávka — jenom chvíli!
Můj život sice chvatem k hrobu pílí,
však kdo se naposled již na svět dívá,
snad přece nějaká mu chvíle zbývá.
Já sice po odpočinku již práhnu,
však tato fortna děsně vábívá
mne nevy pustí více za živa —
jen chvílku ještě, na zvonec než sáhnu!

Už dobíhají moje staré síly!
chléb pro rodinu žádá velkou píli,
a pracoval jsem, jak jen otec může,
vždyť ruka má, hle, mozol, kost a kůže!
Ty ještě neznáš, milý hochu blahý,
ty ještě neznáš, seznáš teprve,
až rozpracuješ ruce do krve,
že lidský život jest až příliš drahý.

Dej mně svou ruku, milý dobrý hochu,
ty's jediný měl pro mne chvíle trochu,
aj otec pro synáčka život sází,
syn sotva otce k smrti doprovází!
Ach odpusť starci, že si stýskat zkusí!
Vím — nejednali ke mně nevděčně,
a loučili se se mnou srdečně,
a také vím, že — vydělávat musí.

Ty's jediný vždy slouchal děda hlasu,
ostatní neměli, chudáci, času!
Dej dědu čelo, ty můj hochu zlatý,
ne rty! — vždyť starcův dech je jedovatý
a jedno políbení na tvé líce,
už je to políbení poslední —
a ještě jednou na mne pohledni, —
teď, hochu, zazvoň, — nemám síly více.«²

b)

V kamnech praská, dědek každou chvíli
svadlé ruce sobě zahřívá,
kolo vrčí, syn si s prací pílí,
nádobu si z dřeva vyrývá.

Kolečko si divnou píseň šumí,
vnoučeti se očka kmitají —
„Hlele, co náš táta všecko umí,
jak mu tříštky z rukou lítají!

Dřevo ukradl jsi v panském lese —
komu děláš z něho koryto?"
„„Dědovi; — již se mu ruka třese,
nádobí už všechno rozbito.""

„Nauč mne to!" — „Vida toho kluka,
nač by tvá to ruka uměla?!"
„Až se tobě třásti bude ruka,
koryto ti synek udělá!"

V kamnech praská, dědek shrben pláče,
zvadlé ruce syn mu zulíbá,
kolo mlčí, vnouče kolem skáče —
„Táto, proč se kolo nehýbá?"³

² NERUDA, Jan. *Knihy veršů* [online]. Praha: Grégr & Dattel, 1873 [cit. 2013-02-07].

Dostupné z:

http://cs.wikisource.org/wiki/Knihy_ver%C5%A1%C5%AF/D%C4%9Bdova_m%C3%ADsa

³

MACEK, Antonín. *Poesie sociální: Výbor básní rázu sociálního* [online]. Praha: Tiskové družstvo československé strany sociálně demokratické (časopis »Zář«), 1902 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z:

http://cs.wikisource.org/wiki/Knihy_ver%C5%A1%C5%AF/P%C5%99ed_fortnou_milosrdn%C3%BDch

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

3.

- Určete název balady a jejího autora. Do které sbírky byla zařazena? V kterém roce sbírka vyšla?
- Jaká je její kompozice?
- Jaké dva světy se tu setkávají? Co je příčinou trestu?
- Jakých prostředků ozvláštnění textu autor užil – viz označené pasáže? Uplatňuje se v textu číselná symbolika? Kde?
- Určete druh rýmu a rýmové schéma.

Večer před svatým Janem
mluví sestra s Tomanem:
„Kam pojeděš, bratře milý,
v této pozdní na noc chvíli
na koníčku sedlaném,
čistě vyšperkovaném?“

„Do Podhájí k myslivci
musím ke své děvčici;
znenadání nemám stání,
zas mě čekej o svítání.
Dej, sestřičko, dej novou
košiličku kmentovou,
kamizolku růžovou.“

Jiskra padla pod koníčkem,
sestra volá za bratříčkem:
„Slyš, Tománku, radou mou,
nedávej se doubravou:
objeď dolem k Svaté hoře,
ať nemám po tobě hoře,
dej se raděj v zápoli,
ať mě srdce nebolí.“

Nejel Toman doubravou,
dal se cestičkou pravou;
a v Podhájí u myslivce
nový domek jedna svíce,
...
Smutkem Toman obklopen
patří s koně do oken
děvče láskou jen rozplývá,
na ženicha se usmívá;
otec jedná námluvy,
matka hledí obsluhy.(...)
Panna jenom snoubená
najednou se zarděla;

svědomí ji přece tlačí,
šeptá cosi sestře mladší.
Sestřička od večere
vyšla rychle za dvéře:
„Na věky se, Tomane,
milá s tebou rozstane,
jinému se dostane.

Najezdil jsi se k nám dosti,
dnes tu máme bližší hosti,
hledej sobě jinde štěstí.“

Toman koněm zatočil,
v širé pole poskočil,
...
Půlnoc byla, měsíc zašel,
sotva jezdec cestu našel;
prudce hned, pak loudavě
ubíral se k doubravě.

„Všecky krásné hvězdičky
ze tmy jsou se prosypaly,
proč vy, moje mladé dni,
ve tmách jste se zasypaly!“

...
Cupy dupy z houštiny
letí jelen v mejtiny,
na jelínku podkasaná
sedí sobě Lesní panna;
šaty půl má zelené,
půl kadeřmi černěné,
a ze svatojanských broučků
svítí pásek na kloboučku.
Tříkrát kolem jak střela
v běhu koně objela,
pak Tomanovi po boku
vyrovňuje v plavném skoku:
„Švarný hochu, nezoufej,
bujným větrům žalost dej,

jedna-li tě opustila,
nahradí to stokrát jiná.
Švarný hochu, nezoufej,
bujným větrům žalost dej!“

...
"Švarný hochu, skloň se, skloň,
jenom dále se mnou hoň;
líbí-li se ti mé líce,
dám radostí na tisíce.
Švarný hochu, skloň se, skloň,
jenom dále se mnou hoň!"
To kdy panna zpívala,
za ruku ho ujala;
Tomanovi rozkoš proudem
prolila se každým oudem.
...

Tomanovi srdce plesá,
uzdu pouští, s koně klesá
pod skalami prostřed lesa.

Slunce vyšlo nad horu,
skáče koník do dvoru,
smutně hrabe podkovou,
řehce zprávu nedobrou.
Sestra k oknu přiskočila,
a rukama zalomila
„Bratře můj, bratříčku můj, kde
skonal jsi život svůj!“⁴

⁴ ČELAKOVSKÝ, František Ladislav. *Ohlas písní ruských: Výbor básní rázu sociálního* [online]. Praha: Orbis, 1948 [cit. 2013-02-07]. Národní knihovna. Dostupné z: http://cs.wikisource.org/wiki/Ohlas_p%C3%ADsn%C3%AD_%C4%8Desk%C3%BDch/Toman_a_lesn%C3%AD_panna

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

4. Zpracujete některou z výše uvedených balad do podoby komiksu.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Řešení

1.

a) Určete název balady a jejího autora. Do které sbírky byla zařazena? V kterém roce sbírka vyšla?

Karel Jaromír Erben: Kytice z pověstí národních, 1853. Balada Svatební košile.

b) Jaká je její kompozice?

Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila,
a lampa ještě hořela,
co nad klekadlem visela.

Na stěně nízké světničky
byl obraz boží rodičky,
rodičky boží s děťátkem,
tak jako růže s poupátkem.

A před tou mocnou světicí
viděti pannu klečící:
klečela, líce skloněné,
ruce na prsa složené;
slzy jí z očí padaly,
čelem se nádra zdvihaly.
A když slzička upadla,
v ty bílé nádra zapadla.

„Žel bohu, kde můj tatíček?
Již na něm roste trávníček!
Žel bohu, kde má matička?
Tam leží — podle tatíčka!
Sestra do roka nežila,
bratra mi koule zabila.

Měla jsem, smutná, milého,
život bych dala pro něho!
Do ciziny se obrátil,
potud se ještě nevrátil.
Do ciziny se ubíral,
těšil mě, slzy utíral:
„Zasej, má milá, zasej len,
vzpomínej na mne každý den,
první rok přádlu hledívej,
druhý rok plátno polívej,
třetí košile vyšívej:
až ty košile ušíješ,
věneček z routy povíješ.“

Již jsem košile ušila,

již jsem je v truhle složila,
již moje routa v odkvětě,
a milý ještě ve světě,
ve světě šířím, širokém,
co kámen v moři hlubokém.
Tři léta o něm ani sluch
živ-li a zdrav — zná milý bůh!

Maria, panno přemocná,
ach budiž ty mi pomocna:
vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať —
aneb život můj náhle zkrát:
u něho život jarý květ —
bez něho však mě mrzí svět.
Maria, matko milosti,
buď pomocnicí v žalosti!“

...

A slyš, na zaspí kroků zvuk
a na okénko: ťuk, ťuk, ťuk!
„Spíš, má panenke, nebo bdíš?
Hoj, má panenke, tu jsem již!
Hoj, má panenke, co děláš?
A zdalipak mě ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?“

„Ach můj milý, ach pro nebe,
tu dobu myslím na tebe;
na tě jsem vřdycky myslila,
za tě se právě modlila!“

...

„Ho, den je noc, a noc je den —
ve dne mé oči tlačí sen!
Dřív než se vzbudí kohouti,
musím tě za svou pojmuti.
Jen neprodlevej, skoč a pojd',
dnes ještě budeš moje choť!“

...

A on tu napřed — skok a skok,
a ona za ním, co jí krok.

Psi houfem ve vsi zavýli,
když ty pocestné zvěřili;
a vyli, vyli divnou věc:
žetě nablízku umrlec!

...

„Pěkná noc, jasná — v tu dobu
spěchají živí ke hrobu;
a nežli zviš, jsi hrobu blíž —
má milá, nic se nebojíš?“

„Ach nebojím, vřdyť tys se mnou,
a vůle Páně nade mnou!
Jen ustaň málo v pospěchu,
jen popřej málo oddechu.
Duch slábne, nohy klesají,
a k srdci nože bodají!“

„Jen pojd' a pospěš, děvče mé,
však brzo již tam budeme.
Hosté čekají, čeká kvas,
a jako střela letí čas. —
Co to máš na té tkaničce
na krku na té tkaničce?“

„To křížek po mé matičce.“

„Hoho, to zlato proklaté
má hrany ostře špičaté!
Bodá tě — a mě nejinak,
zahod' to, budeš jako pták!“

Křížek utrh a zahodil,
a byli skokem třicet mil. —

Tu na planině široké
stavení stojí vysoké;
úzká a dlouhá okna jsou,
a věž se zvonkem nad střechou.

„Hoj, má panenke, tu jsme již!“

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nic, má panenka, nevidíš?"

„Ach proboha, ten kostel snad?"

„To není kostel, to můj hrad!"

„Ten hřbitov — a těch křížů řad?"

„To nejsou kříže, to můj sad!

Hoj, má panenka, na mě hled
a skoč vesele přes tu zed!"

„Ó nech mne již, ó nech mne tak!

Divý a hrozný je tvůj zrak;
tvůj dech otravný jako jed,
a tvoje srdce tvrdý led!"

„Nic se, má milá, nic neboj!

Veselo u mne, všeho hoj;
masa dost — ale bez krve,
dnes bude jinak poprvé! —
Co máš v uzlíku, má milá?"

"Košile, co jsem ušila."

„Netřeba jich víc nežli dvě;
ta jedna tobě, druhá mně."

Uzlík jí vzal a s chechtotem
přehodil na hrob za plotem.
„Nic ty se neboj, na mě hled
a skoč za uzlem přes tu zed."

„Však jsi ty vždy byl přede mnou,
a já za tebou cestou zlou,
však jsi byl napřed po ten čas;
skoč a ukaž mi cestu zas!"

Skokem přeskočil ohradu,
nic nepomyslel na zradu;
skočil do výše sáhů pět —
jí však již venku nevidět:
jenom po bílém obleku
zablesklo se jest v útěku,
a schrána její blízko dost —
nenadál se zlý její host!

Stojíš tu, stojí komora;
nizoučké dvěře — závora;
zavrzly dvěře za pannou
a závora jí ochranou. V
Stavení skrovné, bez oken,
měsíc lištami šel jen;

stavení pevné jako klec,
a v něm na prkně — umrlec.

Hoj, jak se venku rozmáhá hluk,
hrobových oblud mocný pluk;
šumí a kolem klapají
a takto píseň skuhrají:

„Tělu do hrobu přísluší,
běda, kdos nedbal o duši!
A tu na dvěře: buch, buch, buch!
burácí zvenčí její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
odstrč mi tam tu závora!"

A mrtvý oči otvírá,
a mrtvý oči protírá,
sbírá se, hlavu pozvedá
a půlkolem se ohlédá.

„Bože svatý, rač pomoci,
nedej mne ďáblu do moci! —
Ty mrtvý, lež a nevstávej,
pánbůh ti pokoj věčný dej!"

A mrtvý hlavu položiv,
zamhouřil oči jako dřív. —

A tu poznovu — buch, buch, buch!
silněji tluče její druh:
„Vstávej, umrlče, nahoru,
otevři mi svou komoru!"

A na ten hřmot a na ten hlas
mrtvý se zdvihá z prkna zas
a rámě ztuhlé naměří
tam, kde závora u dveří.

„Spas duši, Kriste Ježíši,
smiluj se v bídě nejvyšší! —
Ty mrtvý, nevstávej a lež;
pánbůh tě potěš — a mne též!"

A mrtvý zas se položiv,
natáhnul údy jako dřív. —

A znova venku: buch, buch, buch!
a panně mizí zrak i sluch!
Vstávej, umrlče, ho! hou,
a podej mi sem tu živou!

Ach běda, běda děvčeti!

Umrlý vstává potřetí
a velké, kalné své oči
na poloumrtvou otočí.
„Maria Panno, při mně stůj,
u syna svého oroduj!
Nehodně jsem tě prosila:
ach odpusť, co jsem zhřešila!
Maria, matko milosti,
z té moci zlé mě vyprosti."

A slyš, tu právě nablízce
kokrhá kohout ve vísece;
a za ním, co ta dědina,
všecka kohoutí družina.

Tu mrtvý, jak se postavil,
pádem se na zem povallil,
a venku ticho — ani ruch:
zmizel dav, i zlý její druh. —

Ráno když lidé na mši jdou,
v úžasu státi zůstanou:
hrob jeden dutý nahoře,
panna v umrlčí komoře,
a na každičké mohyle
útržek z nové košile. —

Dobře ses, panno, radila,
na boha že jsi myslila
a druha zlého odbyla!
Bys byla jinak jednala,
zle bys byla skonala:
tvé tělo bílé, spanilé,
bylo by co ty košile!⁵

⁵ ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice: Pověsti národní*.
1. v Československém spisovatel. Praha:
Československý spisovatel, 1977, s. 43-60.
Slunovrat: Ilustrovaná řada.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Segment A - milá vzpomíná na milého, odešel do ciziny, po tři roky se neozval, doba – půlnoc.

Segment B - zvuky zvenčí, přichází ztracený milý (ztracená bytost).

Segment C - dialog mezi dívkou a milým, noční čas, refrénovité repliky.

Segment D - z předchozího děje vyplývá, že milý není z tohoto světa.

Segment E - mrtvý milý je zavržen, dívka prosí o spasení a je zachráněna.

c) Jaké dva světy se tu setkávají?

Svět živých (dívka) a mrtvých (milý).

d) Co je příčinou trestu? Co dívku zachrání?

Dívka pohrdá svým životem, záchranou je lítost, pokání a modlitba.

e) Jakých figur, tropů či dalších jazykových prostředků autor užil v označených částech textu?

líce skloněné - inverze

Již na něm roste trávníček! - eufemismus

bratra mi koule zabila - metonymie

ve světě šírém – inverzní pořádek slov

květ blaha mého jediný - metafora

a na okénko: ťuk, ťuk, ťuk! – epizeuxis, neslovesná věta

Hoj, má panenko, tu jsem již!

Hoj, má panenko, co děláš? - anafora

A on tu napřed — skok a skok – epizeuxis, neslovesná věta

a jako střela letí čas – přirovnání, personifikace

budeš jako pták! - přirovnání

a tvoje srdce tvrdý led! - elipsa

a schrána její blízko dost - inverzní pořádek slov

a v něm na prkně - umrlec - neslovesná věta

A mrtvý oči otvírá,

a mrtvý oči protírá – anafora

„Maria Panno, při mně stůj...“ - apostrofa

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

f) Určete druh rýmu a rýmové schéma.

Již jedenáctá odbila,
a lampa ještě svítila,
a lampa ještě hořela,
co nad klekadlem visela.

tirádový rým - aaaa

Na stěně nízké světničky
byl obraz boží rodičky,
rodičky boží s děťátkem,
tak jako růže s poupátkem.

sdružený rým - aabb

g) Najděte v úvodních částech pasáž, ze které plyne, že milý je neživý.

„Ho, den je noc, a noc je den —
ve dne mé oči tlačí sen!

Dřív než se vzbudí kohouti,
musím tě za svou pojmouti.
Jen neprodlévej, skoč a pojd',
dnes ještě budeš moje choť!“

h) Uplatňuje se v textu číselná symbolika? Kde?

Číslo tři – tři roky je milý v cizině, třikrát ťuká na okno, umrlec třikrát vstane...

2.

a) Určete názvy balad a jejich autora. Do které sbírky byly zařazeny? V kterém roce sbírka vyšla?

Před fortnou milosrdných, Dědova mísa. Kniha veršů (oddíl Kniha veršů výpravných), 1867.

b) O jaký typ balady se jedná? Doložte na ukázkách? Jaké téma autor zpracoval?

Sociální balada; zachycuje soudobou sociální a společenskou problematiku – vztah dětí a rodičů, vztah starší a mladší generace. Téma stáří, bezmocnosti stáří, pocitu zbytečnosti, vztahu ke starým lidem, odpovědnosti dětí k rodičům, soucítěním s nimi.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

a)

Už dobíhají moje staré síly!
chléb pro rodinu žádá velkou píli,
a pracoval jsem, jak jen otec může,
vždyť ruka má, hle, mozol, kost a
kůže!
Ty ještě neznáš, milý hochu blahý,
ty ještě neznáš, seznáš teprve,
až rozpracuješ ruce do krve,
že lidský život jest až příliš drahý.

...

Dej mně svou ruku, milý dobrý
hochu,
ty's jediný měl pro mne chvíle trochu,
aj otec pro synáčka život sází,
syn sotva otce k smrti doprovází!

...

Ty's jediný vždy slouchal děda hlasu,
ostatní neměli, chudáci, času!

b)

Dřevo ukradl jsi v panském lese —
komu děláš z něho koryto?"
„„Dědovi; — již se mu ruka třese,
nádobí už všechno rozbito.““

„Nauč mne to!“ — „„Vida toho kluka,
nač by tvá to ruka uměla?!““

„Až se tobě třásti bude ruka,
koryto ti synek udělá!“

...

V kamnech praská, dědek shrben
pláče,
zvadlé ruce syn mu zulíbá,
kolo mlčí, vnouče kolem skáče —
„Táto, proč se kolo nehýbá?“

c) Čím se liší tento typ balady od balad v úkolech 1. a 2.?

Tematika ze současnosti, absence nadpřirozených postav a jevů, chybí problematika osudovosti, vina, trest a případné pokání je u Nerudy dáno rozumovým poznáním, ne silami mimo tento svět.

3.

a) Určete název balady a jejího autora. Do které sbírky byla zařazena? V kterém roce sbírka vyšla?

Toman a lesní panna, František Ladislav Čelakovský, Ohlas písní českých, 1839.

b) Jaká je její kompozice?

Rámcová kompozice.

c) Jaké dva světy se tu setkávají? Co je příčinou trestu?

Svět lidí a svět nadpřirozených bytostí. Neuposlechnutí rady.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- d) Jakých prostředků ozvláštňení textu autor užil – viz označené pasáže? Uplatňuje se v textu číselná symbolika? Kde?

ať mě srdce nebolí - metafora

*„Všecky krásné hvězdičky
ze tmy jsou se prosypaly,
proč vy, moje mladé dni,
ve tmách jste se zasypaly!“* - paralelismus

*Tomanovi srdce plesá,
uzdu pouští, s koně klesá
pod skalami prostřed lesa.* - zvukomalba

Číselná symbolika – číslo tři, třikrát je osloven vílou.

- e) Určete druh rýmu a rýmové schéma.

Sdružený verš – aabb.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1. Literatura

ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice: Pověsti národní*. 1. v Československém spisovateli. Praha: Československý spisovatel, 1977. Slunovrat: Ilustrovaná řada.

ČELAKOVKÝ, František Ladislav. *Ohlas písní ruských: Výbor básní rázu sociálního* [online]. Praha: Orbis, 1948 [cit. 2013-02-07]. Národní knihovna. Dostupné z: http://cs.wikisource.org/wiki/Ohlas_p%C3%ADsn%C3%AD_%C4%8Desk%C3%BDch/Toman_a_lesn%C3%AD_panna

NERUDA, Jan. *Knihy veršů* [online]. Praha: Grégr & Dattel, 1873 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: http://cs.wikisource.org/wiki/Knihy_ver%C5%A1%C5%AF/D%C4%9Bdova_m%C3%ADsa

MACEK, Antonín. *Poesie sociální: Výbor básní rázu sociálního* [online]. Praha: Tiskové družstvo československé strany sociálně demokratické (časopis »Zář«), 1902 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: http://cs.wikisource.org/wiki/Knihy_ver%C5%A1%C5%AF/P%C5%99ed_fortnou_milosrdn%C3%BDch

2.

Materiál je určen pro bezplatné užívání pro potřebu výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv využití podléhá autorskému právu. Dílo smí být dále šířeno pod licencí CC BY-SA (www.creativecommons.cz).